

Ortadoğu uygarlıklarında vergi uygulamaları

Tax treatments in the Middle East civilizations

Osman Sirkeci¹

Mohamad Sami Abdula²

Received Date: 21 /10/ 2015

Accepted Date: 28/ 12 / 2015

Öz

Çalışmada, öz fonksiyonlarından uzaklaştığı öne sürülen vergisel araçların tarihsel ortaya çıkış gerekçeleri ve rolleri ile yeniden özüne döndürülmesi arayışlarına katkı amaçlanmaktadır. Vergiler, insan toplulukları ile birlikte ilk devirlerinde gönüllülük esası ile ortak yaşam ve yönetim ihtiyaçlarının karşılanması için hediye ve bağış biçimindeki aynı katkılar şeklinde ortaya çıkmıştır. Vergisel katkı paylarının ilk şehir devletleri ile gönüllükten zorunluluğa geçmeye başladığı bilinmektedir. M.Ö. 4.000 yıllarında Mısır'da zorunlu vergi görülmektedir. Zenginler ve çiftçilerden alınan vergiler tapınakların inşası veya bakımında kullanılmak üzere toplanırdı. Ödeme gücü esası ve gelir dağılımı adaleti bakımından yoksullar da gözetilmekteydi. İslam'daki servetten alınan kırkta birlik fitre, zekât benzeri vergiler bu eski devirler vergilerinin günümüze uzanan türlerine örnek teşkil etmektedir. Tarihi zaviyesi ile verginin yine toplumsal yaşamın gönüllü bir katılım aracına dönüştürülmesi tartışılabilir. Verginin ortaya çıkış nedenleri ve süreçlerine uygun şekle ve öze, modern anlamıyla ve içeriğiyle kavuşturulması halinde, vergi yeniden güven ve huzur için katlanılan ve gönüllü katkı paylarına dönüşerek bireylerin mutluluğu yönündeki özgün rolünü oynama olanağına sahip olabilir.

Anahtar sözcükler: Eski Çağlarda Vergi, Verginin Ortaya Çıkışı, Verginin Tarihi

Abstract

The historical roles and the reasoning of the tax instruments allegedly fell apart from their core functions. Thus, the purpose of this study is to contribute to the efforts of returning them into their original functions. It is known that the tax appeared through voluntary means such as gift, donations which were aimed at responding to the requirements of common life and administration. Tax payments as we know first occurred in 4.000 BC after the founding of the first states. The tax collected from the farmers and wealthy people was mostly used for the construction and maintenance of temples in the said period. The tax was collected based on the wealth and income to protect the poor people. Islamic taxes such as Fitre and Zakat are the ones from this kind. This paper maintains that, from the historical perspective, the tax should be transformed into a voluntary participation instrument of the social life.

Keywords: Ancient Taxation, Emergence of the Taxation, History of Taxes

1. Giriş

“Taxes are what we pay for civilized society”

Oliver Wendell Holmes Jr. 1904

Vergi bu kısa tanımdan da anlaşılabilir gibi insanın topluluk olarak yaşama serüveninin maliyeti olarak ekonomik ilişkilerde yerini almaktadır. Küresel boyutları ile vergi kavramı ve vergi olgusu toplumsal yaşamın en fonksiyonel bileşeni olarak gündemdeki önemli konumunu sürdürmektedir. Günümüz dünyasının 194'ü Birleşmiş Milletler üyesi olmak üzere 236 ülkesinde herhangi bir biçimde vergi konusu kanunlarda yerini almaktadır. OECD kayıtlarından ise küresel

¹ Assist. Prof. Dr. Giresun University, Giresun/Turkey, osmansirkeci@gmail.com

² Assist. Prof. Dr. Avrasya University, Trabzon/Turkey, mohammed.samiabdulla@gmail.com

rekabetçi piyasa şartları ile bazı ülkelerin vergisel araçları önemli bir rekabet unsuru olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda vergi cenneti olarak da sınıflandırılan bu 42 ülke vergi konusundaki avantajlı konumları ile haksız vergi rekabeti yapmakla eleştiri konusu olmaktadır.

Verginin ortaya çıktığı veya önceli olarak varsayılan ve gönüllü olması ile başlayan katkı payından günümüze kadar geçen binlerce yıllık süreç içinde ülkeler bazında önemli bir ekonomik-sosyal politika aracı olarak kullanımı devam etmektedir. Verginin adaleti, oranları, vb. olduğu gibi “vergi cenneti”, “kapitülasyon” gibi kavramlarla da vergi olgusu gündemdeki önemini koruyarak sürdürmektedir. Günümüzde bir yandan vergi toplamak önemli bir gündem konusu olma özelliğini korurken diğer yandan da çok çeşitli sübvansiyonlarla yatırımcıyı veya girişimciyi cezbeden “vergi limanı” olarak adlandırılan ülkeler de tartışma konusu olmaya devam ettirmektedir.

Vergi cenneti kavramı son yıllarda çok sık kullanılsa da vergi cennetlerinin ortaya çıkışı verginin ortaya çıkışı ile aynı döneme denk düşer. Antik Yunan’da tüccarların ithal edilen ürünlerden alınan yüzde 2’lik vergiden kaçınmak için mallarını Atina’nın açığındaki adalarda depoladıkları bilinmektedir. Orta Çağda Hanseatic League’e üye olan kentlerin zenginliği bu bölgede ticaretin elverişli vergisel uygulamalardan yararlanabilmesinde saklıdır. Günümüzde de sıkça adı geçen vergi cennetlerinin en eskisi İsviçre olarak kabul edilir. Bu ülke diğer bölgelerden kaçan sermaye için güvenli ve maliyeti daha düşük bir sığınma yeri olagelmiştir (Ünlü, 2014, s. 4).

Verginin ortaya çıkış ve gelişim süreçleri aynı zamanda başkaldırıların hatta savaşların konusu olarak da tarihteki önemli yerini almış bulunmaktadır. Ayrıca tarihsel süreci içinde olduğu gibi günümüzde de özellikle toplumsal yönetim maliyetlerinin finansmanını vergi gelirleri ile karşılayan ülkeler ile farklı öz zenginlik kaynaklarına sahip olan ülkeler arasında kıyasıya sessiz bir rekabetin sürdüğü bilinmektedir.

2. Vergi kavramı

Bu günkü anlamından ve içeriğinden kısmen farklı olarak Vergiler, insan toplulukları ile birlikte uygarlığın ilk devirlerinde gönüllülük esası ile ortaya çıkmışlardır. Vergilerin ilk devirlerde kendisinin öncülü olarak topluluk halinde yaşamının kaçınılmaz gereklerinden sayılarak gönüllük esası ile ortak yaşam ve yönetim ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla *parasal ödemelerden ziyade takas devirlerinin doğasına da uygun olarak hediye, bağış biçimindeki aynı katkılarla ortaya çıkmaya başladığı* bilinmektedir (Kayan, 2000, s. 80-87). Vergisel kamu ödemeleri tarih boyunca geçirilen değişim süreci ile birlikte yaklaşık bu günkü anlamına yakın olarak M.Ö. 4.000

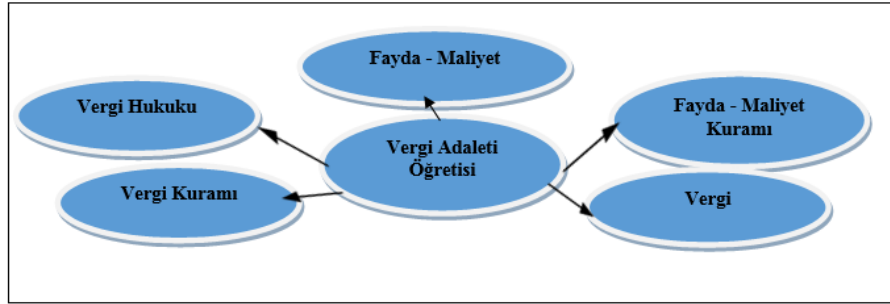
Resim 1 Eski Mısır'da Vergi (M.Ö. 3.000)

yıllarında ilk devletlerin kurulmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. O yıllarda kısmen zorunlu ödemelere dönüşmeye başlayan katkı payları olarak zenginler ve çiftçilerden alınan vergilerin tapınakların inşası, idaresi veya bakımında kullanılmak üzere toplandığı bilinmektedir.

2.1. Vergi hukukunda kuramsal tanım

Vergi hukuku ve tanımları 20 yüzyıl da yaygınlaşmaya ve üzerinde yoğunlaşmaya başlanmış bir konu olmakla birlikte son bin yıllık tarih optimal vergi oranları, veya dinlerin yayılması mücadeleleri ve savaşları sürecinde “kırkta bir” veya “onda bir” gibi kutsal metinlerin dahi önemli konuları arasında yerini almış olduğu görülmektedir.

Şekil 1. Vergi hukuku kuramı

Kaynak: (Thomas Fetzer, 2012, s. 38).

Verginin yazılı hukuka girişi genel olarak kanunsuz vergi olmaz yaklaşımının günümüz demokrasi anlayışına yakınlığı bakımından, 1215 tarihinde İngiltere Kralı Yurtsuz John'a karşı bazı derebeylerinin ilan ettiği Magna Carta Libertatum bugün kanunsuz vergi olmaz kavramını ve geleceğini günümüze taşıyan ve elimizde bulunan ilk yazılı özgürlük bildirgesi olarak kabul edilir.

Bu bildirmede yer alan "Krallığımızda, Krallık Toplu Meclisi'nin izni olmadıkça zorla koruma parası ya da yardım parası tarh edilemez." maddesi ile kralın vergileme yetkisi sınırlanmaktadır (Aktan, 1998, s. 13-17). Bu vergi salma yetkisini sınırlama yaklaşımı verginin tarihi boyunca karşı çıkışların, isyanların ve devrimlerin tarihi olmuştur. Alman vergi hukuku literatüründe vergi, dar anlamı ile devletin kişilerin ve mülkiyetin güvenliğini sağlamanın karşılığı olarak katlanılan maliyet vergiyi doğran olay olarak tanımlanmaktadır.

Tüm bu sürecin içinde gerek vergi adaletinin gerekse vergi kuramının oluşum evreleri çok çeşitli etkenler tarafından belirlenmektedir. Günümüzde de olduğu gibi politik vizyonun gerçekleştirilmesine göre vergi çok önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Veya oranları üzerinde değişikliklere gidilerek rekabet aracı olarak işlev görmektedir.

2.2. Verginin dini metinlerdeki tanımı

Günümüz dünyasının en yaygın iki dini olarak son 2 bin yıla damgasını vuran öncelleri Yahudilik ile birlikte M.Ö. 16. Yüzyıla kadar uzanan Yahudi ve Hıristiyan geleneklerinin yer aldığı kaynaklarda verginin “uğur” (tithing) olarak adlandırıldığı da görülmektedir. Eldeki kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla genel olarak günümüze kadar ulaşan ortalama bir oran olarak, elde edilen kazancın % 10'nun din adamlarına verilmesi şeklindedir. Aynı zamanda vergi ilk ürün (first fruits) olarak da adlandırılmıştır. Vergi ilk defa İncil'de (The Book of Genesis - Yaradılışın Kitabı) hazreti İbrahim bahsinde yer almıştır. Hazreti İbrahim'in kral Sodom ile savaşında elde edilen ganimetlerin % 10'nu daha sonra Kudüs diye adlandırılan yerde Papaza verilmiştir. Uşur daha

detaylı bir şekilde (Levililer) Eski Ahit'in üçüncü kitabında yer almış ve İbranilerin Yeni Ahit'inde de özetlenmiştir (Scott R. Schmedel, 1994, s. 5).

Bilinen dört büyük dini inancın yanında büyük küçük sayısız birçok dinsel yaşam kuralları içerisinde bereketin, uzun yaşamın, hastalıklardan ve felaketlerden korunmanın gerekçelerinden olarak addedilen ADAK adamak gibi uygulamalar verginin gönüllü-zorunlu yaşayan öncellerinden olarak kabul edilebilir. Kutsallıklara, tapınaklara, tanrı-krallara yapılan maddi-ayni sunumlar, ilk ürünler, en güzel hasatlar dinsel motiflerle bezenmiş ilk gönüllü-gönülsüz vergi emareleri olarak henüz günümüzde dahi varlığını sürdürmekte olan örneklerindedir.

2.3. Gönüllükten zorunluluğa evrimi ve verginin ortaya çıkışı

Artan nüfus, doğaya karşı varlığı sürdürmek, süreç içinde ona egemen olmak ve ihtiyaçları giderecek kaynakların paylaşımı mücadelesi insanı çetin dönemeçlerle karşı karşıya bırakmış olduğunu tarih aktarmaktadır. Bu süreç önce doğaya karşı mücadelede insanı bir araya getirmiştir. Bu bir aradalık başka ilişkilerle kendi içinde bölünmeler ve mücadeleler ile evrimleşerek yaşam bulmuştur. Bu ilişkiler uygarlık denen dönem içinde evrimleşerek günümüze ulaşmıştır. Bu süreçte topluluğu dış güçlere ve felaketlere karşı koruyan toplu yaşam aygıtı olarak meclisler ve modern devletin ilk öncelleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Topluluk kalabalıklaştıkça iç güvenliğinin tesisi, yerel ihtiyaçların temin ve tedariki bazı maliyetleri ortaya çıkarmıştır. Bu süreç gönüllü katılımdan, koruma bedeli olarak gönüllü-gönülsüz zorunlu adaklara ve oradan ve onun paralelinde karşılıksız zorunlu vergiye kadar uzanmıştır (Para Hakkında Bilinmeyen, 2005, s. 1).

3. Verginin Eskiçağ Ortadoğu uygarlıklarında uygulamaları

İlk dönemlerdeki bu gönüllülük, sınırsız insan ihtiyaçları ve nispeten daralan doğal kaynaklar karşısında yaşanan savaşlar ve neticesinde köleleştirme ve mülk edineme hukukunun ortaya çıkmaya başlaması ile yerini zorunluluğa terk etmeye başlamıştır.

Resim 2; "bit kârim" Eski Babil'de Vergi ve Hazine Dairesi (M.Ö. 2.500)

Tapınakların korunması ve bakımı için ilk zamanlarda bilge rahiplere gönüllü olarak sunulan çeşitli sunular süreç içinde rahiplerin tanrı krallara dönüşmesi ile mecburi kurbanlara, tapınak ödeneklerine dönüşmüştür. Yüksek oranlı vergiler, üretken olmayan ve hantal devlet bürokrasisinin nerede ise insanlık tarihi boyunca en önemli toplumsal sorunların başında geldiğini Sümerlerden günümüze kadar ulaşan bir yazıt çok açık olarak ifade etmektedir.

Günümüzden 4.400 yıl önce kaleme alınmış olan Sümer kent devleti Lagaş'ta yapılan arkeolojik kazılarda bulunan bu tablette insanlığın yazılı tarihindeki ilk vergi reformu gerekçeleri ile birlikte anlatılmaktadır. Küresel vergi tarihine ışık tutan İ.Ö. 2.400 tarihli bu yazıtta binlerce yıl sonra günümüzde yaşanmakta olan vergi sorunlarının kökenleri görülmektedir. Aynı zamanda bu kısa ve özlü yazıt toplumsal ilerlemenin önünü açabilmek ve iktisadi hayatı teşvik edebilmek için vergi indirimleri ve reformların kaçınılmazlığının önemine ve anlamına da tarihsel şahitlik yapmaktadır.

4. Sümer, Babil ve Akadlarda vergi

Eski çağlarda krallar tarafından konulan ağır vergiler sık sık halkın tepki göstermesine yol açmıştır. Bunun sonucunda devlet karşıtı güçler ile ağır vergi yüklerine karşı çıkan halk kitleleri birleşerek birçok devrimin tarihe geçmesini sağlamışlardır. Örneğin, Sümer kent devleti M.Ö. 2.415-2.400 dolaylarında Lagas'ı yöneten Urukagina Kralı'nın Urukagina Reformları veya Urukagina Yasaları adıyla bilinen metine göre; Tanrı Ningursu, Legaş krallığını Urukagina'ya vermiştir. Urukagina 36.000 adam arasından kral olarak seçilince eski yasaları yeniden uygulamaya koymuştur. Borçlarını ve vergilerini ödeyemeyen Lagas oğulları için ilk vergi affını çıkarmıştır. Pamuk üzerinden alınan vergiler ile mabetlerdeki mükelleflerden alınan vergileri kaldırmış.

Resim 3 İlkçağlarda Vergi Ödemeyenlerin Cezalandırılması

Kaynak: (commons.wikimedia, 2003, s. 2)

Borçlarını ve vergilerini ödeyemeyen Lagas oğulları için yazılı tarihte bilinen ilk vergi affını çıkarmıştır. Pamuk üzerinden alınan vergiler ile mabetlerdeki mükelleflerden alınan vergileri kaldırmış. Ve bundan böyle Kralın adamlarının halkın mallarını zorla değil, gönüllü ve değeri karşılığın ödeyerek almaları emrini vermiştir (Eliacik, 2011, s. 42).

Mezopotamya'da merkezi yönetimlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte, özellikle Hammurabi'nin çivi yazısıyla yazılmış kanunlarında, vergi sisteminin düzene girmesi ve vergilerin bireyin iktisadi gücüne göre alınması öngörülmüştür.

Vergilerin, merkezi yönetim harcamalarının finansmanı için kullanılması Sümerler zamanında uygulanmaya başlamıştır. Sümerlerde vergiler önemli gelir kaynağı haline gelmiştir. Tüccarlar tarafından alınan vergilerle hem merkezi yönetim harcamaları finanse edilmiş hem de yardım amacıyla yoksul ailelere dağıtılmıştır. Bununla beraber tapınakların inşasında çalışan işçilerin ücretleri vergilerle karşılanmıştır.

Akadlarda vergiye (guÛ-na) adı verilmekteydi. GuÛ-na ambar anlamına gelmektedir. Akadlarda devlet tarafından tahsil edilen vergilere (bal-a) adı verilmekteydi. Bal-a kelimesi Akadlarda tazminat anlamına gelmektedir. Akadlarda vergi (bal-a) çeşitleri şöyledir (Al-Zubeidy, 2014, s. 2);

- Teslim Vergisi: Devlet sınırları içinde bulunan hayvan ve tarım alanlarına uygulanan vergi olmuştur.
- Sermaye Vergisi (bala-lands): Her bölgenin ihtiyacına göre o bölgede bulunan tapınaklara ait olan hayvan ve tarım alanlarından elde edilen gelirler üzerinden alınan vergilerdir.
- Üretim Vergisi (bala-Leistungen): Bu vergi, tarım alanlarında yetiştirilen ürünlere ve hayvanlardan alınan süt, deri ve et gibi ürünlere uygulanan bir vergi türüdür. Üretim vergisi, Babil şehrine 100 Mil uzaklıkta olan Drehim şehrinde de uygulanmıştır.

• **Öşür Vergisi:** Tanrı Nanar ve eşi Nankal'a ait olan bu vergi, tüccarlardan alınıp tapınaklara verilirdi.

Eski Babil döneminde, küçük tapınaklarda toplanan vergiler, vergi memurları vasıtasıyla büyük tapınaklara transfer edilirdi. Süreç içerisinde tapınaklar saraylara bağımlı ekonomik ve dini kurum haline gelmiştir. Vergilerin tahsili ise, gümüş veya aynı şekilde tahsil edilmiştir.

4.1. Eski Babil'de vergilerin toplama yerleri

Eski Babil'de tahsil edilen vergiler "bit kârim'de" toplanmıştır. Bit kârim, liman ve şehirlerin girişinde bulunan devlete ait olan kurumdur. Bit kârim'in görevi, çeşitli ürünlerden vergi ve resim tahsil etmektir (Para Hakkında Bilinmeyen, 2005, s. 3).

4.2. Eski Babil'de vergilendirme yöntemleri

- Limanlarda bulunan vergi memurları vasıtasıyla vergilendirme: Limanlara ulaşan gemilerden, yük türü, adet veya ağırlıklarına göre vergilendirilmiştir.
- Şehir girişlerinde bulunan vergi memurları vasıtasıyla vergilendirme: Karayolları ile şehre giriş yapan ürünlerden vergi alınmasıdır (Para Hakkında Bilinmeyen, 2005, s. 3).

4.3. Akadlarda yaygın olan vergiler

Çok çeşitli vergilerin arasında Akadlarda 7 temel iktisadi faaliyet vergiyi konu oluşturmaktaydı (Al-Zubeidy, 2014, s. 4).

• **Keçi Vergisi:** Çiftçiler tarafından kiralanan araziler hem ekim biçim faaliyeti hem de hayvanları otlatma hakkı tanınmıştır. Çiftçilerin hayvanlarında meydana gelen artışlara devlete gümüş vererek vergi borcu ödemesi gerçekleşmektedir. Verginin ödenmesi, arazi için ödenen kira bedeli ve ödenen Bayram ve Tören Vergisi dikkate alınarak yapılır.

• **Bayram ve Tören Vergisi (ha-ila2-kam):** Dini törenlerde, balıkların kurban olarak vermişlerdir. Yılın belli günlerinde törenler düzenlenerek balık ikramı yapılırdı. Bu günler; Nisan (nisân) ayının üçüncü günü, Mayıs (ayaru) ayının sekizinci günü, Ekim ve Kasım ayının üçüncü günleridir.

• **Balık Vergisi(mas-da-ria):** Balıkların pazarlama sırasında uygulanan vergidir. Bu balıklar büyük (300 balık kapasiteli) ve küçük sepetlerde pazarlama işlemi gerçekleştirirdi.

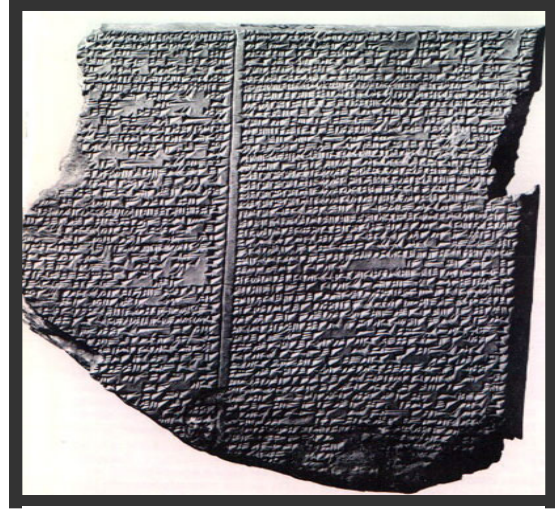
Resim 4: Hammuarbi yasalarında, bir asker, balıkçı ve bir vergi mükellefinin tarlası bahçesi veya evi satılamaz, satılsa dahi Tableti (Sözleşmesi) kırılır. Tımarının bir kısmı karısına veya kızına devredilemez veya rehin verilemez (M.Ö. 1790).

• Borç Ödeme Vergisi (lal-a-ha-ban sura-ka-kam): Balık avcılarının balık vergisini ödememeleri durumunda uygulanan vergidir.

• Öşür Vergisi (Akad'ca esretum veya ZAG=10): Akad Kralı Şolki tarafından uygulamaya konulan bu vergi, tüccarlar ve tapınak mallarında yatırım yapanlar elde ettikleri gelirlerinin %10'u vergi olarak ödemesi gerekmektedir. Vergi borcunun ödenmesi ise, birinci derecede buğday, susam, hurma ve avlanan balıkların %10'nunu devlete vererek gerçekleşmektedir.

• Pamuk İşleme Vergisi: Pamuk işleme işleriyle uğraşanlardan beş Şeykel (para birimi) vergi alınmasıdır.

• Gıda Vergisi (Nishatum): Aşuuna Kanunu'nda adı geçen vergi gıdalar üzerine konan vergidir.

Resim 5 Dağların ve ülkelerin ürünlerini sana vergi olarak getirsinler! Gılgamiş 6.tablet (M.Ö. 2100)

Akadlarda tapınakların vergi gelirleri yanında, zenginlerden alınan ölü ve defin resmi ve çiftçilerin yılın çeşitli günlerinde kurban gelirleri de yer almaktadır.

5. Roma ve Antik Yunanda vergiler

Günümüzde Irak denilen bölgede bulunan yuvarlak şekilli kil çanaklar (Clay Cones) 4.000 yıl önce ağır vergilerin uygulandığının bir göstergesidir. M.Ö. 200 yıllarında Mısır'da bulunan Rosetta Taşında¹ yer alan yazı Mısır'daki tapınakların vergiden muaf tutulduğunu göstermektedir (Scott R. Schmedel, 1994, s. 6).

Vergi ile ilgili belirtiler eski sanat eserlerinde ve efsanelerde yer almaktadır. Lady Godiva² Efsanesinde örnek olarak gösterilebilir. 1086 yılında William the Conqueror'ın Kıyamet Günü kitabında da İngiltere'de adil bir vergi uygulanması için nüfus sayımının gerçekleştirilmesini vurgulamıştır. Ayrıca (bununla beraber) İtalya'nın Floransa şehrinde Barancacci Kilisesinde bulunan duvar resimleri, 1427 yılında Floransa Cumhuriyeti tarafından çıkarılan gelir ve emlak vergilerinin ilahi bir nimet olduğunun bir göstergesi olarak ifade edilmektedir.

Antik Vergilendirme Yöntemleri: tarih boyunca şehir ve ulus yöneticileri çeşitli yollarla halktan vergi toplamışlardır. Gelir, emlak ve zanaatlar üzerinden vergi alınmıştır. Birçok vergi aynı şekilde ödenmiştir. Yani vergi borcu, devlete hububat ve hayvanlar vererek ifa edilmiştir.

Tahsil edilen vergiler savaş harcamalarını karşılamak amacıyla ve ithalat ve ihracatı kontrol etmek amacıyla kullanılmıştır. Bazı yöneticiler de kendi gücünü korumak için vergi indirimlerini

¹ Rosetta Taşı: Mısır'da kale yapımındaki bir kazı sırasında rastlantı eseri bir Fransız askeri tarafından bulunmuş, Mısır'da Fransızlar tarafından kurulmuş olan enstitüye gönderilmiştir.

² Lady Godiva, halka uygulanan vergileri protesto ettiğinde eşi Lord Leofric, onunla bir anlaşma yaptı: Lady Godiva, Coventry sokaklarında uzun saçları dışında üzerinde hiçbir kıyafet olmadan ata binecek ve eğer halk dışarı çıkmayıp evlerinde kalırsa vergi yükleri kaldırılacaktı. Ertesi sabah, sokaklardan o meşhur geçişini gerçekleştirdi, herkes büyük bir saygı ile evinde durdu ve Lord Leofric sözünü tutarak vergileri kaldırdı.

kullanmışlardır. Diğerleri ise, bu vergileri kişisel ve şahıs şirketlerinin teşvik etmenin yanında, ordularını güçlendirmek amacıyla kullanmışlardır.

5.1. Roma'da vergilendirme

Krallık devrinde Roma'nın basit iktisadi hayatına uygun iptidai bir maliyeye sahip olduğu söylenebilir. Önceleri aynı bir takım mükellefiyetler, mahdut (belli) masrafları karşılamaya yetiyordu. Madeni paraların kullanılması yayılınca gelirler para olarak toplanmaya başlandı. Fetihler artınca amme mükellefiyetleri daha ziyade mağluplara yükletilmeye başlandı ve harp, biricik olmasa bile, en belli başlı gelir kaynağı oldu. İtalyan halkı vasıtasız vergilerden esas itibariyle muafı. İtalyan dışındaki mağlup kavimler haraç ödüyorlardı. Vatandaşlar yalnız vasıtalı vergilere bir miktar iştirak ettiriyorlardı. Roma tarafından fethedilen yerlerdeki menkul mallar ganimet olarak alınıyor, gayrimenkullerden ve topraklardan ise çeşitli suretle gelir sağlanıyordu. Bazen topraklar eski maliklerinin ellerinde bırakılarak bunlardan aynı vergiler alınıyor, bazen ise arazi devlet mülküne katılıyordu. Bu suretle mülk gelirlerinin önemi gittikçe artmış ve bunlar sonraları iltizama verilmek suretiyle işletilerek toplum hayatında ve ekonomide dolaylı ve dolaysız şekilde etki etmişlerdir (Sur, 1949, s. 250).

İmparatorluk devri, iltizamı kaldırılarak vergilerin aylık devlet memurları tarafından toplanması gibi bir reform yapılmıştır. Fakat devamlı ordu masraflarına katılan memur aylıkları, vergilerin ağırlaştırılmasına sebep olmuştur. Ancak çoğalan gelirler adalete daha uygun bir surette toplanıyordu (Sur, 1949, s. 251).

Roma senatoları ve sonra gelen imparatorlar, ülkenin kaynaklarını yok etmekte ön plana çıkmışlardır. Dördüncü ve beşinci yüzyılda imparatorluk çöküşe doğru giderken vergi kaçakçılığı da yaygın hale gelmiştir.

Dördüncü yüzyılda bireylerin Em-laklarını belirlemek amacıyla özel polis güçleri görevlendirilmiştir. Bireylerin sahip oldukları gizli servetlerini belirlemek için kadın ve çocuklar işkenceye maruz kalmışlardır. Aristokratlar, vergiden kaçınmak amacıyla özel konum ve ödülleri kabul etmemişlerdir. Sıradan olan vatandaşlar kendi işlerini ve evlerini terk edip dışlanmış bireyler haline gelmişlerdir. Bunlara ek olarak Roma'da ahlakî çöküş, tüccarların zarar etmeleri, bürokratik despotizme, uzun süren savaşlar, nüfus azalışı ve ağır vergiler Roma'nın çöküşüne neden olmuştur (Scott R. Schmedel, 1994, s. 6).

5.2. Antik Yunanda vergi

İlk artan oranlı gelir vergisinin 2.600 yıl önce Yunanistan'da uygulandığı bilinmektedir. Bu uygulamalar vatandaş ve servetler üzerinden alınan vergilerde oranların çok yükselmesine yol açmıştır.

Şekil 1 İsin'li Lipit İstar vergi oranında 1/5'den 1/10'a ilk indirim (M.Ö 1870).

Sirkeci, O., Abdula, M.S. (2015). Tax treatments in the Middle East civilizations. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1 (4), 1239-1252.

Günümüze ulaşan belgelere göre Solon¹, tarihte çokça üzerinde durulan meslek olarak da adlandırılan fuhuş üzerinden alınan fahişelik vergisini ilk uygulayandır. Bu vergi yoluyla elde edilen gelirler tapınakların inşası için kullanılmıştır. 150 yıl sonra Atina kralı Perikles devrinde de;

- Yol geçme veya toprak bastı parası,
- Liman vergisi
- İthalat ve ihracat vergisi,
- Hür yurttaşlar ve köleler için baş vergisi,
- Lisans ücretleri,
- Servette artan oranlı emlak vergisi uygulamaya konulmuştur (Scott R. Schmedel, 1994, s. 7).

Yunan kraliyet ailesinden olan ve Mısır'ı yöneten Batlamyus, etkin bir hükümetin ve vergilendirmenin gerçekleştirilmesi için belli standartlar getirmiştir. Hükümet, yerel üretimi korumak amacıyla, ithal edilen zeytinyağlarına vb ürünlerde yüksek oranda vergi uygulamıştır. Hayvancılık yapan aileler kamu arazilerinde hayvanlarını otlatma bedeli olarak belli bir ücret ödemek zorundaydılar. Bununla beraber çiftçiler de ürünlerinin yarısını devlete vermeleri gerekmektedir. Baş vergisi ve geçiş ücretleri yanında tuz, balık avlama, resmi belgeler, miras ve malların kiralanması ve satışlar üzerinden vergiler alınmaktaydı (Scott R. Schmedel, 1994, s. 8).

Özel mülkiyetlerin tescili ve vergiye tabi ürün ve işlemleri takip etmek amacıyla çok sayıda memur görevlendirilmekteydi. Hükümet ise, vergi toplayıcıları kiraladı ve onların toplamakla yükümlü oldukları vergileri tahsil etme eşlemleri tamamlanana kadar korunmalarını sağlamıştır.

6. Orta Çağlarda vergi

Roma imparatorluğunun çöküşüyle birlikte kurulmuş olan mali sistemleri de işlevini yitirmeye başlamış veya Osmanlılar gibi yerini alan diğer egemenlikler, beylikler, krallıklar tarafından ülkenin ekonomik durumuna göre değiştirilerek aynı veya benzer adlarla ve oranlarla uygulanmaya devam edilmiştir. Arazi sahipleri ile dönemlerin egemenleri veya iktidarları arasında yüzyıllarca süren çatışmalar doğmuştur. Protestanlığın reformuna kadar geçen süreçte kiliselerin yetkileri de giderek artmıştır. Hatta kiliseler devletten daha fazla gelirlere sahip olmuş (Tax, 2009, s. 1). Devletin giderleri arttıkça devlet veya sarayın ihtiyaçlarının karşılanmasında ganimet savaşlarının yanı sıra sadece halktan alınan vergiler kaynak olarak kullanılmıştır. Din adamları ise, kamusal ve eğitim hizmetleriyle uğraşmaları nedeniyle vergiden muaf tutulmuşlardır. Buna göre 13. yüzyılda hibe şeklinde olan ve sürekli alınmayan vergiler 14. yüzyılda süreklilik kazanmıştır (Project, 2004, s. 16).

Resim 6 Orta Çağda "İspanyol Vergi Politikaları"

1429 yılında İngiltere kralına emlak vergisi koyma yetkisi verilmiştir. Din adamlarının istisna edildiği bu vergiler sadece halka uygulanmıştır. Orta çağların sonlarında piyasaların genişlemesi

¹ M.Ö. 640-559'da yaşadığı tahmin edilen, Atinalı devlet adamı ve şair. Yaptığı reformlarla Atina demokrasisinin temelini attığı kabul edilir. Orta halli bir aileden gelen Solon, önceleri ticaretle uğraşmıştır.

ve ticaretin artmasıyla birlikte kiliselerin ve din adamlarının piyasalara ve ekonomilere etkileri azalmış. Bu süreç İngiltere’de sanayi devriminin ortaya çıkması ve insanların daha geniş özgürlük ve haklardan yararlanması ile devam etmiştir (Project, 2004, s. 17). Ortadoğu’da ise önceleri bağlı oldukları hükümdarlara verilen para ve armağanlar baj (Baç) olarak adlandırılmaktaydı. Bunun yanında 13. yüzyılda tekalif-i örfiye nevinden¹ bir vergi de sıkça başvurulmuş vergi türlerinden biri oldu. Bac, Osmanlılarda ilk defa Osman Gazi’nin pazara getirilen her yük için iki akçe almalarını emretmesi ile başlamıştır.

7. Yeniçağda vergi

632 yılından itibaren 19. yüzyıla kadar Arap ülkeleri gelişmiş bir mali sisteme sahip bulunuyorlardı. Bu sistemin temel dayanağı sosyal dayanışma ve eşitlikti. Diğer ülkelerde ise durum farklıydı. Örneğin, 1446 yılında İspanyol yazarlar, uygulanan çok çeşitli vergileri eleştirmişler ve bunların yerine sadece gelir vergisi uygulamasını önermişlerdi (Rowele, 1982, s. 102). Tek vergi konusu birçok düşünür ve devlet adamı tarafından da tartışılmıştır. Fransız mareşali Vauban (1633-1707), Taille (arazi vergisi), Aides (dolaylı vergiler), Douane (bir tür gümrük vergisi) gibi toplanmakta olan birçok verginin kaldırılarak sadece gelir üzerinden tek bir vergi alınmasını öneriyor ve bu verginin de maksimum % 10 olması gerektiğini belirtiyordu (kaykusuz.tripod.com, 2005, s. 1).

Fizyokratlar da vergi konusuna önem vermişlerdir. Bunun nedeni ise, XIV, XV ve XVI. Lo-uo’ler döneminde yeterli vergi toplanamaması, vergi toplamada mültezim yaptıkları yolsuzluklar ve özellikle çiftçilerin/köylülerin ağır vergi yükü altında ezilmeleriydi. Fizyokratlar, zenginliğin kaynağının sadece toprak, yani tarım olduğu görüşünü savunuyorlardı. Onlara göre, üretken olan emek toprakla uğraşan çiftçinin emeği olmaktadır. Çünkü çiftçi bir artıkdğer yaratmaktadır. Bütün bu nedenlerden dolayı, iyi işleyen bir ekonomide tarıma öncelik verilmelidir. Ticaret ve finansman alanında çalışanların sayısı, bunların üretken olmayan (kısır) sınıflar olmalarından dolayı, mümkün olduğunca düşük tutulmalıdır. Kısacası, üretken sınıf çiftçiler olduğundan, onların daha fazla ürün yaratabilmeleri için her türlü yasal düzenlemelerin yapılması gerekiyordu. Bunun için de ilk olarak çiftçiler üzerindeki vergi yükünün kaldırılması gerekiyordu. Ancak, verginin çiftçiden alınması durumunda çiftçinin yarattığı artık ürün, dolayısıyla zenginliği azalacaktır. Yani çözüm, toprak sahibinin vergilendirilmesidir. Alınacak vergi tek olmalıdır. Çünkü tek vergiyi toplamak kolaydır. Böylece, devletin, yani kralın, vergi toplaması için mültezimlere ihtiyacı kalmayacaktır (kaykusuz.tripod.com, 2005, s. 2).

18. yüzyılda tarım ön planda tutulması öngörülmüştür. Bunun nedeni, tarımın sanayi ve ticaret sektörlerinden daha fazla verime sahip olmasıdır. Buna göre, 18 yüzyılda sadece tarım üzerinden alınan vergiler sunulmuştur. Bunun yanı sıra Fransız yazarı, vergilerin artırılmasına karşı çıkmış. Çünkü vergi artışları üretimin azalmasına neden olmaktadır. Buna göre Fransızlar, sadece gayrimenkullerden vergi alınma fikrini savunmuşlardır (Rowele, 1982, s. 103).

19. yüzyılda kapitalizmin ortaya çıkmasıyla birlikte, üretimin sermaye birikimine bağlı olması savunulmuştur. Adam Smith ve Ricardo sadece arazi üzerinden alınan vergileri savunmuşlardır. Çünkü arazi üzerine vergi uygulanırsa sermaye birikimini artıracak ve işverenlerin faaliyet yapma engelleri ortadan kalkacağı kanaatinde idirler. Adam Smith, vergi adaleti ve eşitliğini sağlamak amacıyla bir takım vergileme ilkelerini hazırlamış ve nisbi vergilerin en adil vergiler olduğunu

¹ Devletin daimi ve fevkalade giderleri için divanın kararı ile toplanan vergiler.

savunmuştur (startimes.com, 2014, s. 1).

8. İslam coğrafyasında vergi

Gayrimüslimlerden cizye almayı emreden İslamiyet, Müslümanlardan da zekât ve uşur (öşür) alınmasını emretmiştir. Tahsil edilen bu gelirler Beytülmalde toplanmıştır. Hazreti Muhammed zamanında Müslümanlardan zekât ve uşur alınırken gayrimüslimlerden cizye ve haraç alındığı bu dönemde Yahudi ve Nasranîlerin Müslümanlarla güven ve istediği dini seçme hakkına sahip olarak bir arada yaşamlarını sürdürebilmişlerdir (Abdulhalim, 2010, s. 2).

Hali vakti yerinde olan zengin Müslümanların oranı önceden belirlenmiş olan bir maddi değer ölçüğünde herhangi bir devlet müdahalesi olmaksızın, her yıl Ramazan ayı sonunda Ramazan Bayramı namazını icra etmeden evvel muhtaç olanlara ödemesi gereken Fitre çok önemli bir rol oynamaktaydı. Bu vergi dönemin sosyal adalete ve gelir bölüşümü siyasetinin en önemli göstergelerindendir (Bedreddin, 1387, s. 178). Ayrıca Müslüman ülkelere giriş yapan ya da transit geçiş yapan mallara uşur vergisi uygulanmıştır. Uygulanan bu uşur vergisi günümüzdeki gümrük vergilerine benzemektedir. İslamiyet'te alınan zekât, cizye, haraç, uşur vergileri, gelirler ve tedavülde olan sermaye üzerinden alınmıştır.

9. Sonuç

Ortadoğu coğrafyası insanın uygarlık serüveninin bilinen en uzun aşamaları hakkında çok geniş bilgi birikimlerinin günümüze ulaşmasına olanak sunmaktadır. Tarihinin uygarlık kadar eski olduğu iddia edilen verginin ortaya çıktığı ilk tezahürleri ile günümüzde ulaştığı tarihsel evrimi ve görünümü arasındaki önemli bağların canlılığını kaybetmemiş olduğu çok açık bir şekilde görülmektedir.

Günümüzde aynı veya nakdi vergilerin toplumsal bir huzursuzluk kaynağına dönüştüğü yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Bu durumun uluslararası ve ualularüstü örgütlerin dahi mücadele gündeminde önemli bir yer işgal etmekte olduğu bilinen bir gerçekliktir. Vergi cenneti uygulamalarında olduğu gibi bazen şiddetli yaptırımlara konu olabilmektedir. Ülkeler veya eyaletler ekonomik cazibelerini arttırmak gibi gerekçelerle komşuları ile rekabette vergi politikalarına etkin bir silah olarak sıkça başvurmuşlardır.

Karakteristiğinde belirleyici bir öneme haiz olan rekabet, zor ve şiddetin, huzuru bozulmuş olan toplulukların günlük yaşamlarında pozitif bir rol oynaması mümkün görülmemektedir. Aslında toplu halde bir arada yaşamının gereği olan toplumsal sözleşme çerçevesinde güvenlik, huzur ve dahası bireyin mutluluğunun tesis edilmesinin asli görev olması gerekirken mevcut vergi politikaları bu hedefin tersine bir işlev görmektedir. Verginin toplumsal yaşamın gönüllü bir katılım aracına dönüştürülmesi tartışılabilir. Çalışmanın amacında da vurgulandığı gibi eğer mekanizmaları ve araçları onun ortaya çıkış nedenleri ve süreçlerine uygun şekilde ve öze modern anlamıyla ve içeriğiyle kavuşturulması halinde vergi yeniden güven ve huzur için katlanılan ve gönüllü katkı paylarına dönüşerek bireylerin mutluluğu yönündeki özgün rolünü oynama olanağına sahip olabilir.

Kaynakça

Abdulhalim, S. (2010). *masress.com*. Ekim 25, 2014 tarihinde *masress.com*: <http://www.masress.com> adresinden alındı.

- Aktan, C. C. (1998). *vergisorunlari.com.tr*, Vergileme Yetkisinin Sınırlandırılması ve Anayasal Vergi Düzeni. Kasım 13, 2014 tarihinde <http://www.vergisorunlari.com.tr> adresinden alındı
- Al-Zubeidy, A.-D. (2014), *nasiriyah.org* Taxation in Incient Iraq, Searcher in Sumerians Studies. Kasım 29, 2014 tarihinde [nasiriyah.org](http://www.nasiriyah.org): <http://www.nasiriyah.org> adresinden alındı
- Bedreddin, Ş. (1387). *Fıkıh Ekolleri Arasındaki Tartışmalı Konuların İncelikleri* (1 b.). İstanbul: TC Kültür Bakanlığı. 2014 tarihinde alındı
- commons.wikimedia. (2003). *commons.wikimedia.org* Ekim 29, 2014 tarihinde <http://commons.wikimedia.org> adresinden alındı
- Eliacik, R. İ. (2011). *Adalet Devleti*, Ortak İyinin İktidarı. Kasım 15, 2014 tarihinde alındı.
- Kayan, A. (2000). *dergiler.sgb.gov.tr*, Verginin Tarihsel Gelişimi ve Sebep Olduğu bazı Önemli Olaylar. 12 12, 2014 tarihinde <http://dergiler.sgb.gov.tr> adresinden alındı.
- kaykusuz.tripod.com. (2005). *ekonomipolitik*. (Kaykusuz, Prodüktör) Aralık 15, 2014 tarihinde ekonomipolitik: <http://kaykusuz.tripod.com> adresinden alındı.
- Para Hakkında Bilinmeyen. (2005). *aktuel.mynet.com* Verginin Tarihi Beşbin Yıl Öncesine Gidiyor, <http://aktuel.mynet.com/galeri/haber/para-hakkinda-bilinmeyen-20-gercek/4707/115534>. Ekim 29, 2014 tarihinde [http:// aktuel.mynet.com](http://aktuel.mynet.com) adresinden alındı.
- Project, T. I. (2004). *history-world.org*, History of the Babylonians and the Region of Babylon. Kasım 25, 2014 tarihinde <http://history-world.org> adresinden alındı
- Rowele, S. (1982). *Public Finance*. University Press.
- Scott R. Schmedel, K. M. (1994). *Guide To Understanding Your Taxes*. The Wall Street Journal. Kasım 10, 2014 tarihinde <http://www.abebooks.com> adresinden alındı
- Startimes.com. (2014). *startimes.com*. Aralık 24, 2014 tarihinde startimes.com: <http://www.startimes.com> adresinden alındı
- Sur, F. H. (1949). Maliye Tarihine Kısa Bir Bakış. Aralık 15, 2014 tarihinde <http://www.dergiler.ankara.edu.tr> adresinden alındı
- Tax, S. (2009). *Spanish Tax policy in Middle Ages*. Kasım 28, 2014 tarihinde <http://www.m2stravels.com> adresinden alındı
- Thomas Fetzer, H.-W. A. (2012). *books.google.com.tr* Einführung in das Steuerrecht. Ekim 28, 2014 tarihinde <http://books.google.com.tr> adresinden alındı
- Ünlü, K. (2014). *www.bilgidenetim.com* Zararlı Vergi Rekabeti Ve Vergi Cennetleri. kasım 29, 2014 tarihinde <http://www.bilgidenetim.com> adresinden alındı
- wikimedia.org. (2002). *commons.wikimedia.org* Ekim 29, 2014 tarihinde [wikimedia: http://commons.wikimedia.org](http://commons.wikimedia.org) adresinden alındı

Extended abstract in English

With the current meaning tax is being used to offset other tax revenue together with the cost of operating the state mechanism which should be obliged to fulfill the responsibilities. In Jewish and Christian sources, it can be seen that tax has names as "Luck" (tithing). As it appears in the available resources, as an overall average rate reached today, 10% of the profit obtained was given to clergy. At the same time tax has been named as the first item (First Fruits - first harvest). Taxes for the first time took place in the Bible (The Book of Genesis - The Book of Creation) in Abraham bet. 10% of spoils which Prophet Abraham got in a war with king Sodom, was given to a priest (monk) in Jerusalem. In a more detailed way, Ushur (Levites) takes place in the third book of the Old Testament and is summarized in the New Testament in Hebrew. At the same time, the tax mechanism, as well as being a source of income of the state which is a social contract established as a requirement, is used as an effective tool to ensure social justice in the distribution function. Tax is known to exist on voluntary counting together with gifts or in the form of donations, in order to meet the management needs of the common life and it is accepted as an inevitable requirements of living in a society. Public tax payments, with the process of change throughout history, close to the meaning that is used today, emerged in BC 4000 with the establishment of the first state. In those year's tax was collected from rich people and farmers to use in the construction or maintenance of temples. In time of Hamurabi when strong central government emerged in Mesopotamia, although tax was in all areas of life, solvency of individuals and the poor were regarded in terms of fair income distribution. Wages paid to workers in the construction of the temples in Sumer were obtained from taxes taken from traders. In era of Pharaohs taxes were collected with cooking oil and flax and in a framework of a Pharaohs law, this was used in constructions of Pyramids or financing of wars.

In the following eras in the society that was regulated with religious culture and in state structure that took wealth from Islam Zakat, one of forty (ranging from 2.5 percent to 20 percent), and similar taxes were used to improve life conditions of the poor. However, in the process extending to the present, often voiced "social state", "fair income distribution" rhetoric did not prevent the transformation of the state to a tax monster. Discussions and clashes are almost as old as the history of tax. The documents about history of tax that have reached until today provides information on the tax rates, tax amnesties and as well as rules and regulations and also tax reforms. Heavy taxes of Sumerian, Babylonian and Akkadian faced frequent responses. According to oldest tax historical documents Urukagina King's, governing Lagas a Sumerian city-state BC 2415-2400, "Urukagina Reforms", the first tax amnesty was issued for "The sons of Lagash that were unable to pay their taxes and debt " and the taxes on cotton and temples were abolished. Taxes in Ancient Greece; the first progressive income tax is applied 2600 years ago. This practice led to an excessive increase in tax and rates. Solon was the first to apply prostitution tax. These taxes were used in constructions of temples. 150 years later, in the age of Pericles the king of Athens; road and ground coin, port taxes, head taxes for free citizens and slaves, license fees, progressive property taxes, etc. were observed. The same was in Rome to meet with a number of obligations of state expenditures. The widespread use of money was also reflected on tax. The spoils of war were the main source of income. Citizens were exempt from direct taxes. Defeated nations were paying tribute. Citizens were paying only indirect taxes. The previous owners left in the soil gave the same tax.

According to the view of Bedreddin a famous Islamic jurist in the fifteenth century, every wealthy Muslim must pay Fitre, a predetermined value without any government intervention in

the monetary value scales, was required to be paid to those in need every year at the end of Ramadan month before the Eid prayer and had an important role. This tax was the most important indicator of social justice and income distribution among political era.

With the historical angle of the tax which emerged as a voluntary establishment of communal life, it can be possible to transform it into a voluntary participation tool to assure the sustainability of communal life. Transformation of tax as a need of social life and voluntary participation can be negotiable. The modern sense of the appropriate form and essence of the causes and processes and the content of the tax, the tax incurred for trust and peace to be restored and transformed to play its original role of the voluntary contribution towards the happiness of individuals. Chambers and associations as TURMOB, claimed responsibility for tax, which recognizes the interests of taxpayers and continuous efforts for the establishment of an ongoing tax justice to be the subject of debate by creating public by other institutions and policymakers various studies on a national and global scale to ensure their sensitivity is carried out in this direction.

As a whole it is intended to contribute to from rescue quest turned to self again as required by the Social Contract living with historical emergence reasons and the role of the proposed tax means that out of the original function at work.

As a whole in this study it is aimed to explain the historical existence reasons and roles of the tax tools which are claimed to drift apart from their original functions and to contribute to return it to its essence of being a requirement of life as a Communal Contract by saving from Hard-Reluctance-Avoidance-Miss controversial environment.